

**ДИДАКТИКА, МЕТОДИКА, НОВІ
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ**

УДК 37.091.4–044.332:172.16

Світлана Бурсова

**РОЗВИТОК ІДЕЙ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО ДНЗ**

Адаптація дитини раннього віку до нових умов середовища – складний процес, який супроводжується цілою низкою негативних зрушень у дитячому організмі, що відбуваються на всіх рівнях, у всіх системах (фізіологічній, нервовій, ендокринній, системі травлення тощо) та проявляються у поведінці дитини. Така вразливість є наслідком морфологічної та функціональної незавершеності дитячого організму.

Неправильна побудова режиму дня, відсутність необхідних умов для гри, нездатність дитини самотійно справитися з навчальним навантаженням, неприйняття дитячим колективом – теж уповільнюють процес адаптації дитини та призводять до великого нервового напруження, яке спричиняє стан психічного стресу.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники у контексті розуміння і вирішення цього питання пов'язують труднощі адаптаційного періоду і ступінь виразності адаптаційних порушень з такими моментами:

а) з попередніми умовами виховання, під впливом яких формується вища нервова діяльність дитини (Л. Голубєва, Г. Гриднєва, А. Мішкіс, Р. Тонкова-Ямпольська й ін.);

б) зі своєрідністю міжособистісних взаємин дорослих та дітей і за рівнем прихильності дитини до матері (Н. Авдєєва, А. Захаров, Н. Іскольдський, Є. Соловйова й ін.);

в) з організацією навчально-виховного процесу в ДНЗ (Н. Гуткіна, О. Кононко, Н. Маковецька, І. Сопрун, А. Пасічніченко), із соціальними умовами (Е. Булгакова, В. Кузьменко, О. Гаврилова та ін.);

г) з індивідуальними (Н. Бойнович, Т. Грядкіна, В. Шпак та ін.) та психогенетичними (Б. Кочубей) особливостями дитини тощо.

У світлі реформування змісту та гуманізації дошкільної освіти в Україні актуальним стає питання впровадження різних підходів до проблеми адаптації дітей дошкільного віку до умов дошкільного навчального закладу.

У контексті цієї проблеми педагогу належить роль помічника та супутника дитини на шляху її всебічного розвитку, який допомагає їй у становленні себе як особистості, визнанні її індивідуальності та унікальності, розкритті і підтримці її актуальних і потенційних

можливостей, створенні належних умов для їх максимальної реалізації.

Так, у період адаптації дітей до дошкільного навчального закладу вихователь має з'ясувати причини такого стану, продумати в усіх деталях систему роботи, яка буде побудована на знаннях про вікові особливості розвитку дитини, розумінні її інтересів, створенні максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку її здібностей.

Мета статті – висвітлити розвиток ідей гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського в контексті педагогічної підтримки дітей у період адаптації до дошкільного навчального закладу та розкрити особливості навчально-виховного процесу в період адаптації в різних наукових підходах.

Гуманізація дошкільної освіти передбачає впровадження у навчально-виховний процес різних підходів до проблеми педагогічної підтримки дітей у період їхньої адаптації до ДНЗ. Найпоширенішими з них є індивідуальний, особистісний та ситуаційний підходи, ідеї використання яких ми знаходимо в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Василь Олександрович Сухомлинський, один із яскравих представників універсального гуманізму, у своїх працях розкриває основні положення, на яких базуються ідеї гуманної педагогіки [4; 5; 6]:

- врахування індивідуальних і вікових особливостей дитини;
- чуйність і прихильність педагога до дітей; любов і доброзичливе ставлення до них, повага в них людської гідності;
- побудова освітнього процесу на основі активності і творчості особистості.

Говорячи про *індивідуальний підхід* до кожної дитини, В. Сухомлинський зазначає: «якщо в школі, скажімо, шістсот учнів, то це означає, що треба шукати шістсот індивідуальних стежок» [6, с. 247]. Гуманізм педагогічної системи В. Сухомлинського ґрунтується на положенні про самоцінність людини, її праві на свободу і гідність як неповторної індивідуальності. У своїх працях педагог наголошував на тому, що вихователів необхідно знаходити в дитині найкращі риси, на які можна спиратися у навчально-виховному процесі, підбирати цікаві форми роботи для розвитку індивідуальності кожного вихованця, дотримуватися гуманних взаємин між ним і дитиною та всіма учасниками виховного процесу. Василь Олександрович стверджував, що найцінніше в дитині – її індивідуальність, неповторність внутрішнього світу, своєрідність здібностей, її потенційних можливостей.

Усі ці ідеї відображено і в педагогічній підтримці, яка була запропонована керівником однієї з груп Тимчасового науково-дослідного колективу «Школа» О. Газманом та групою його співробітників Т. Анохіною, Н. Михайловою, С. Юсфіним. Під педагогічною підтримкою вони розуміють процес сумісного визначення з дитиною її власних інтересів і шляхів подолання проблем, які заважають зберегти людську

гідність і самостійно досягти бажаних результатів у різних сферах діяльності і життєдіяльності [3, с. 35].

Здійснивши аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої проблемі педагогічної підтримки дітей, ми прийшли до висновку, що педагогічна підтримка в контексті нашого дослідження є діяльністю педагога, спрямованою на виявлення і подолання труднощів адаптаційного процесу дошкільників та розвиток і формування їхньої особистості.

Під час педагогічної підтримки в період адаптації вихователів необхідно всебічно вивчити своїх вихованців для того, щоб створити чітке уявлення про характер кожного з них, про його інтереси, нахили, вподобання. Це дасть змогу педагогу застосувати найдоцільші навчально-виховні засоби, які не лише всебічно розвиватимуть дитину, але й пришвидшать її адаптацію до нових умов дошкільного навчального закладу. Залежно від типу вищої нервової діяльності, з урахуванням рівня розвитку дитини, вихователь може визначити й характер індивідуальних завдань, які можуть відволікти її від певної проблеми.

Застосовуючи педагогічну підтримку під час періоду адаптації дитини до дошкільного навчального закладу, вихователь також повинен дотримуватися низки принципів *особистісного підходу*:

- постійно вивчати і добре знати індивідуальні особливості кожної дитини, її погляди, смаки;
- постійно залучати вихованців до різних видів діяльності;
- своєчасно виявляти причини, які можуть завадити досягненню певної мети;
- розвивати самостійність, ініціативність тощо.

У гуманістичній педагогіці В. Сухомлинського знаходимо висвітлення й цього підходу, який передбачає використання комплексу принципів, методів, засобів, що, розвиваючи здібності, формують особистісні якості і цінності людини. Одним із фундаментальних положень у системі поглядів видатного педагога на сутність виховання є положення про неповторність кожної дитини. Важливе значення воно має і для концепції особистісного підходу, оскільки саме з нього випливає уявлення про дитину як найвищу цінність і, відповідно, головного суб'єкта виховного процесу.

Як особливий вид навчально-виховної діяльності педагога в період адаптації дитини до нових умов можна виокремити ще один підхід, який розглядається як сума конкретних обставин, що помітно впливають на організацію навчально-виховного процесу в конкретний час. Це так званий *ситуаційний підхід*. Він визнає інваріативність специфічних прийомів, які використовує вихователь для ефективного досягнення результату. Цей підхід дозволяє пов'язати конкретні прийоми з конкретними ситуаціями, намагається визначити важливі змінні ситуації та їх вплив на ефективність адаптаційного процесу [2, с. 27]. Так, у період адаптації вихователів

необхідно підібрати ті засоби, методи, прийоми та форми роботи, які допоможуть дитини раннього віку швидше подолати перешкоди або проблеми, які уповільнюють цей процес.

Звертаючись до праць В. Сухомлинського, ми можемо побачити, що одним із найголовніших методів гуманної педагогіки він називав метод організації спеціальних педагогічних ситуацій, створення ситуації успіху, що є вираженням ідеї ситуаційного підходу. Саме цей метод найяскравіше демонструє зв'язок виховання з життям. Тому педагог наголошував, що для створення проблемної ситуації доцільно використовувати такі прийоми, які б містили суперечність, звернення уваги на те чи інше життєве явище, яке потрібно пояснити. Хоча в педагогічній спадщині В. Сухомлинського визначення ситуаційного підходу відсутнє, ми можемо впевнено стверджувати, що його концептуальні розробки містять основні положення саме цього підходу.

Також ми можемо стверджувати, що задля забезпечення педагогічної підтримки в період адаптації дитини до дошкільного навчального закладу необхідно дотримуватися ряду принципів [1, с. 70]:

- згоди дитини на допомогу і підтримку; опори на наявність сили і потенційних можливостей особистості та віри в них;
- орієнтації на здібності дитини самостійно долати перешкоди;
- сприяння та співпраці;
- доброзичливості;
- конфіденційності;
- реалізації принципу «Не нашкодь»;
- захисту здоров'я, прав, людської гідності.

Саме серед них можна виокремити важливі гуманістичні засади, на яких базується педагогічна система В. Сухомлинського: співробітництво дітей і дорослих, довіра дітям, виховання без покарань, любов до дітей і кожної окремої дитини, повага до дитини та вміння бачити в кожній з них особистість, віра в дитину як запорука педагогічного успіху, вміння заохочувати дитину в коло інтересів, віра в її неповторність і талановитість тощо.

Зважаючи на вищесказане, можемо стверджувати, що ідеї використання індивідуального, особистісного і ситуаційного підходів у період адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу та дотримання зазначених нами принципів є витоками гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського. Спираючись на постулати гуманістичної педагогіки, можемо виокремити низку напрямів, у яких реалізовуватиметься педагогічна підтримка дітей у період адаптації: створення ситуацій різноманітних позитивних емоційних переживань суб'єкта в практичній та комунікативній діяльності; моніторинг змін індивідуальних якостей вихованців; створення необхідних умов для різнобічної життєдіяльності дитини; утвердження позиції дошкільника як

рівноправного учасника навчально-виховного процесу; створення розвивального середовища на основі визначення мети, принципів, інтересів та потреб дитини, а також використання культурно-духовних можливостей конкретного середовища тощо.

Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми. Так, подальшого дослідження потребує гуманістична педагогіка В Сухомлинського у концепції педагогічної підтримки дітей у період адаптації до початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования / Т. В. Анохина // Классный руководитель. – 2000. – № 3. – С. 63–81.
2. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера і освітнього лідера : [навчально-методичний посібник] / Л. М. Краченко. – Полтава : Техсервіс, 2007. – 496 с.
3. Педагогическая поддержка ребенка в образовании : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин, Е. А. Александрова и др.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 288 с.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – Киев : Рад. школа, 1974. – 288 с.
5. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения : в 3-х т. / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1981. – 978 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976–1977. – Т. 5. – 639 с.